

Hoge en lage cultuur

Redactioneel Boekman 65

Anita Twaalfhoven

In een column in *De Volkskrant* sprak Herman Franke onlangs zijn verbazing uit over een man met het uiterlijk van een Hells Angel, die hem vroeg een van zijn romans te signeren. De man kreeg de column onder ogen en mailde een reactie: 'U ziet, ook glazenwassers lezen wel eens een boek.'

Het idee dat culturele scheidslijnen en traditionele kunst-opvattingen aan erosie onderhevig zijn, is in de media gemeengoed. Cultuurdeelnemers lijken steeds ongevoeliger voor het traditionele onderscheid tussen hoge en lage cultuur en een nieuw profiel tekent zich steeds helderder af: de culturele omnivoor.

Boekman over hoge en lage cultuur opent met een bewerking van de oratie die Susanne Janssen, hoogleraar Sociale aspecten van Kunst, Cultuur en Media bij de Erasmus Universiteit Rotterdam, dit voorjaar uitsprak over de classificatie van cultuur. Hierin schetst zij de maatschappelijke ontwikkelingen die de afstand tussen de traditionele, hogere kunsten en de voorheen als lager beschouwde cultuurvormen deden verkleinen. De vroegere, scherpe statusverschillen tussen cultuuruitingen zijn vervaagd en de legitieme cultuur is gaandeweg steeds meer genres gaan omvatten. In de afgelopen veertig jaar hebben onder meer film, fotografie, popmuziek, thrillers en strips onmiskenbaar aan prestige en erkenning gewonnen. Die opwaardering valt volgens Janssen af te lezen aan de toegenomen aandacht in de dag- en weekbladpers, de uitbreiding van de steun van overheidswege en de grotere ruimte in het voortgezet en hoger onderwijs.

Met name onder hoogopgeleide veertigplussers zou dit leiden tot omnivoor cultureel gedrag. Naar Mozart en naar popmuziek luisteren, opera met musicals afwisselen, zowel Homerus als een leuk modeblad lezen. Maar er zijn ook jongere, hoogopgeleide culturele omnivoren. In schoolverband naar *Shakespeare goes hiphop* gaan, op een iPod de Beatles en rapper 50cent downloaden en het boek van Mulisch voor de literatuurlijst doorlezen tijdens een actiefilm. Andersom, 'van laag naar hoog', zou het verhaal nauwelijks opgaan. De fan van Frans Bauer stapt niet zomaar over de drempel van Het Concertgebouw. Een cultfiguur als André Hazes doorbreekt daarentegen de grenzen tussen hoge en lage cultuur.

Een zestal auteurs neemt de oratie van Janssen kritisch onder de loep. Maaïke Meijer legt de nadruk op stagnatie in de aandacht voor de positie van vrouwen en migranten, zowel bij hoge als bij lage cultuur. Frans de Ruiter en Hans van Maanen bekritisieren het gebruikte begrippenkader. De Ruiter schrijft:

‘Laten we *hoog* en *laag* in het vervolg gebruiken voor hun eigenlijke betekenis: de hoge en lage kwaliteit van inhoud en vorm, uitvoering en presentatie, ambacht en beweging.’ Van Maanen zet zich af tegen de trend om begrippen als kunst en cultuur over één kam te scheren. Onderscheid moet er zijn, vindt hij. ‘Als *alles* kunst heet, vervaagt de waarde van kunst voor de samenleving.’

Nico Wilterdink benadrukt dat de scheidslijnen tussen hoge en lage cultuur zijn opgeschoven, maar niet verdwenen en Folkert Haanstra ziet ze in de kunstvakken nog scherp afgetekend.

Paul Schnabel vraagt zich af of vervagende grenzen vooruitgang of stagnatie betekenen: ‘De Cobra-beweging was een welbewust afstand nemen van de hoge cultuur van ruim een halve eeuw geleden, vervolgens werd Cobra zelf hoge cultuur om nu in gemakkelijke vorm weer opgepakt te worden door de kleinkinderen van degenen die in de tijd van Cobra huilende zigeunermeisjes aan de muur hadden hangen.’

Al zijn de grenzen tussen hoge en lage cultuur diffuus, het onderscheid tussen de culturele ‘haves’ en ‘have-nots’ is blijven bestaan. Door diepere lagen te zoeken in popmuziek, mode of een soap onderscheidt de een zich van de ander. Zo is de beschouwende blik van museumconservator José Teunissen in deze *Boekman*, op het emancipatieproces van mode, niet te vergelijken met die van jongeren op de merk-kleding in hun kast. Hetzelfde geldt voor de analyses van popmuziek door muziekcriticus Pablo Cabenda en film door François Stienen, eveneens in deze *Boekman*. Hoogleraar Liesbet van Zoonen onderzoekt de sociale functie van populaire vormen van cultuur als *Big Brother* of een soap. Met die invalshoek onderscheidt zij zich van de reguliere kijker, die ter ontspanning wegdroomt voor de buis.

Niet alleen is de lage cultuur geëmancipeerd, de hoge cultuur is gedemocratiseerd. Tot op zekere hoogte krijgt iedereen, soms tegen wil

en dank, zowel met lage als hoge cultuur te maken. Je kunt je afvragen in hoeverre wetenschappelijk onderzoek naar cultuurconsumptie hiervan een realistisch beeld geeft. Zo is belangstelling voor klassieke muziek niet geheel af te meten aan het al dan niet bezoeken van een concertgebouw. Op televisie halen de tenor Pavarotti en de violist André Rieu immers hoge kijkcijfers, juist bij de laagopgeleide kijker. Bij Kruidvat of Blokker gaan klassieke cd’s en literatuur evenals posters van werk van Van Gogh en Cobra goedkoop over de toonbank. Met een beetje fantasie is zelfs in *Big Brother* literatuur te herkennen: *1984* van George Orwell, met de kijker in de rol van *Big Brother is watching you*. In die zin kan het aantal culturele omnivoren wel eens groter zijn dan vermoed.